

I

De angst beheerst mijn leven. Ik heb de indruk dat hij er altijd is geweest, sinds mijn eerste bewuste uren. Dat is waarschijnlijk niet waar, maar zelfs als ik er geconcentreerd aan terugdenk, vind ik maar weinig momenten van echte zorgeloosheid in mijn jonge jaren. Ze zijn uitgewist door een steeds zwartere en steeds dichtere schaduw die over me heen is gevallen.

Toch weet ik dat er vóór de schaduw een wereld is geweest. Dat weet ik omdat ik het ogenblik waarop mijn wereld is omgeslagen en de oude wereld stukje bij beetje moest verdwijnen, al een hele tijd ken. Op een zondagochtend, 24 augustus 1980, even voor tien uur, toen een aantal mannen – voor het merendeel huisvaders – dertig meter in steenkoud water zwom voordat ze het eilandje van Bois-Obscurs bereikten en daar iets ontdekten wat een hele vallei, een heel land heeft geschokt en onze hemel heeft verduisterd.

De vooraanstaande historici van de ‘Oude School’ beweerden dat de geschiedenis een wetenschap is waarin helemaal geen plaats voor de verbeelding is. Daar ben ik het niet mee eens. Ik denk dat er zonder verbeelding geen geschiedenis is. Het verleden bestaat alleen omdat ieder van ons erin kan duiken zoals hij het ziet, zoals hij het voelt en heeft herschapen. De wetenschappelijke kennis legt ongetwijfeld de funderingen ervan. En wij worden vervolgens de architect van de rest. Ik heb maandenlang onderzoek gedaan naar deze

tragedie. Maar de vindingrijkheid heeft de vele leemtes opgevuld die de wetenschap niet kan vermijden. En die vindingrijkheid heb ik vrij spel gegeven totdat die donkere periode, met degenen die er een rol in speelden, vorm aannam in mijn geest, meer dan dertig jaar later.

Ik kan me die bewuste zonnige zondagochtend nog herinneren. Een mooi, zacht morgenlicht kondigt een warme dag aan. Zulke dagen zijn al verscheidene jaren zeldzaam. Alsof de hondsdagen van 1976 de warmtevoorraad voor de komende jaren in hun eentje hadden uitgeput. De zomer van 1980 was net zo beroerd als de vorige vier. Toch besloot hij, tegen het einde van de maand augustus, om een vriendelijker gezicht te tonen, om een echte zon, een weidse blauwe hemel en hoge temperaturen te bieden, zonder dat alles voor het einde van de middag in onweer ontaardde.

We staan op de oever van een meer. Het meer van Basse-Misère. Die naam wordt tegenwoordig niet meer gebruikt, behalve op sommige topografische kaarten en in de televisie-uitzendingen die gespecialiseerd zijn in morbide verslagen over strafzaken. Het is omgedoopt. Als je in mijn streek vraagt waar het meer van Basse-Misère is, zullen ze doen alsof ze niet weten over welk meer je het hebt. De naam is taboe geworden. Hij doet het bloed stollen en de blikken verstarren als hij ze niet kwaad maakt. Het meer ontstond in 1935 in de laatste uitlopers van het Centraal Massief en stroomde meer dan tien kilometer door de kloven van Font-d'Issalès om een deel van de elektriciteit te produceren die nodig was voor de vallei. Het wordt voortaan het meer van Saint-Pierre of het meer van Sagne-Claire genoemd, afhankelijk van de kant waarvandaan je het bereikt.

Saint-Pierre-d'Issalès is een dorpje aan de noordkant van het meer, dat dreigde weg te kwijnen. De paar wegen die vanuit het niets sporen trekken over die bergen kruisen elkaar daar allemaal. Dit dorp heeft het toeristische potentieel sinds de jaren zestig weten te benutten en er een tweede leven gevonden, althans tijdens de zomermaanden. Hier zijn de oevers van het meer aangepakt. Ze zijn ontbost, er zijn gras- en zandstranden, picknickplaatsen, een grote schaduwrijke camping en twee vakantieparken aangelegd. Maar als je Saint-Pierre

achter je laat, wordt het meer weer ongerept, is het woud alomtegenwoordig en lijkt langs de hellingen het water in te druipen, om slechts een dunne strook rotsen en stoffige aarde bij wijze van strand over te laten. Ook al kun je, in de bocht van een kleine landtong of een forsere uitham, enkele aardige plekjes vinden. Door dat woud lopen paden die opeens uitkomen bij dit meer dat je niet ziet, waar je geen voorstelling van hebt. Een meer dat zich tussen de met sparren, beuken en hazelaars begroeide bulten slingert en de vorm aanneemt van de kloven die het onder zijn buik heeft opgeslokt. Een paar nog bewerkte graslanden vormen rechthoekige open plekken en herinneren eraan dat er een tijd is geweest waarin de bossen niet alles hadden verslonden. Als je de stuwdam in het zuiden nadert, vind je weer wat leven. Het gehucht Bouscadié verrijst uit een van die weelderige grasvelden. De oude ruïnes zijn gerenoveerd en omgebouwd tot tweede woningen waarvan sommige zelfs uitzicht op het meer hebben. Iets lager, het enige bouwwerk met de voeten in het water, de watersportclub van Crozes. Er leidt één enkele weg naar die plek. Vanaf Valdérieu en de vallei kronkelt hij omhoog, steeds smaller, en voordat hij zich in dat grote woud verliest en verstoppertje speelt met het meer, loopt hij door het dorp Sagne-Claire heen. Vandaar de nieuwe naam die de bewoners van de stad eraan hebben gegeven.

De club van Crozes is opgericht door een paar rijke families uit Valdérieu, in de tijd dat de industrie nog bloeide in die kleine streek. Het was een privéclub waar je alleen binnenkwam dankzij een royale jaarlijkse bijdrage en enkel op uitnodiging. Je moest vooral werkelijk belangstelling voor de watersport en erkende kennis op dat gebied hebben. De meesten van die mensen bezaten boten in de badplaatsen van de Languedoc, die niet zo ver weg waren als je de bergen die de vallei aan de oostkant afsloten eenmaal was overgestoken. Ze voeren er met hun plezierjacht, doken en haalden vissen van groot formaat binnen. Het meer leek te klein voor hen. Toch waren ze erg gehecht aan die plek en aan hun club. Het was een ontmoetingsplek, een gemeenschappelijke basis in de buurt van hun stad, waar ze elkaar over hun vroegere en toekomstige prestaties op zee kwamen vertellen, waar vooral de families bijeenkwamen, ook buiten de mooie

dagen wanneer er eekhoortjesbrood werd geplukt, gejaagd, gevist, gefietst of gelopen in plaats van gezwommen.

Crozes bestond uit drie gebouwen, volledig met hout bekleed en witgeverfd. Het eerste, het meest imposante, was het clubhuis, met een bar die op een mooi terras uitkwam, een grote ingerichte keuken en een grote ruimte die de leden konden gebruiken voor privé-evenementen. Wat lager, net voor het strand met kort, zacht gras, stond een tweede gebouw, dat kleedkamers en douches bevatte. Iets afzijdig lag een botenloods aan een schaduwrijke kreek die in de zomer als ankerplaats diende voor de verschillende vaartuigen. Niettemin was de parel van de club verderop, op het water, te bewonderen. Daar hadden ze een ponton vastgelegd die de hele dag door de zon werd verwarmd en waar de badgasten die in de omgeving kwamen zwemmen jaloers op waren. Het was een aparte, gedempte wereld, afgeschermd door een rij oude bomen.

Verscheidene keren per jaar werd er een feest georganiseerd, zodat deze kleine gemeenschap hecht bleef. Het feest van de eerste duik van het jaar in januari; de opening van het visseizoen in maart, vaak in de sneeuw; paasmaandag, met de op houtvuur gebakken reuzenomelet; Sint-Jan, dat de deuren van de zomer opende; het paddenstoelenfeest in oktober; de everzwijnmaaltijd op de laatste zondag van november. Toch vond het belangrijkste feest in het voorlaatste weekend van de maand augustus plaats, het 'feest van Crozes' zoals iedereen het noemde. Van zaterdagochtend tot zondagavond vierden de leden van de club de zomer die bijna voorbij was en de vakantie die ten einde liep. Ze maakten er veel plezier voordat het nieuwe schooljaar begon en de dagen korter en vooral grijzer werden. Voordat ieder weer zijns weegs ging. Want de club van Crozes vervulde een belangrijke rol: in de zomertijd bracht hij, vanwege het meer, de families die de rest van het jaar waren uitgezwermd weer samen, vooral sinds de crisis de vallei had getroffen. Men hechtte sterk aan die banden die, zelfs als ze lossen worden, zich niet zomaar laten doorsnijden. De kinderen, de kleinkinderen, de neven en de nichten, degenen die in de andere maanden ergens anders woonden, troffen elkaar hier weer, bij de ouders en de grootouders, de ooms en de tantes, degenen die de club hadden opgericht en hem deden voortle-

ven zodat hij deze zo belangrijke ontmoetingsplek kon blijven. De volwassenen doken gezamenlijk in de jeugdherinneringen; de jongeren leken niet genoeg te kunnen krijgen van die aaneenschakeling van dagen waarop ze eindelijk weer samen waren. En de families bestonden opnieuw.

Het feest van Crozes was bestemd om heuglijke gebeurtenissen te bezegelen, om de voortschrijdende tijd te bewijzen dat hem niet de macht wordt toegekend om alles mee te nemen. Op zaterdagochtend werden er gegrilde vleesgerechten en verse drankjes klaargemaakt; er werden waterskitochten, spelletjes en wedstrijden voorbereid, waaronder de langverwachte wedstrijd om het meer over te zwemmen. Er was een bal tot diep in de nacht; een ontbijt met tafels die bezweken onder ladingen vleeswaren en gebakjes, terwijl de geur van de geroosterde sneetjes brood bij de haard de eetlust opwekte; er waren ligstoelen en dekens om naar de sterren te kijken; op het achterveld waren tenten in een kring opgezet en de kinderen vonden het geweldig om daarin te mogen slapen; op zondagochtend werd er zelfs een mis in de openlucht gehouden, op een mooie open plek tussen de club en Bouscadié. Veel inwoners van dit gehucht waren lid van Crozes. De anderen werden uitgenodigd om tijdens dit feest niet alleen de mis maar ook het diner en het bal op zaterdagavond bij te wonen.

Het feest in de maand augustus 1980 werd niet afgelast, zoals dat twee jaar eerder het geval was geweest. Als de zomer niet had besloten om zijn neus te laten zien, zou er niets zijn gebeurd. Het festijn kon zonder moeilijkheden plaatsvinden. Voor de laatste keer.

Op zaterdag, helemaal aan het einde van de middag, verlieten vier jongeren – twee jongens en twee meisjes – de club van Crozes aan boord van twee kano's. Drie van hen woonden in Valdérieu en gingen naar dezelfde privéschool. Guillaume en Justine waren veertien en zaten sinds de brugklas in dezelfde klas; Emmanuel was een jaar jonger. De vierde heette Florie en was veel jonger, aangezien ze nog geen tien was. Ze woonde in Normandië en kwam alleen in de streek voor de zomer en de feestdagen aan het einde van het jaar. Tijdens haar vakanties volgde ze Justine, haar nicht, overal.

Samen hadden ze bedacht om, voor één nacht, hun eigen draai aan het feest van de club te geven. Ze hadden toestemming gekregen om afgezonderd van de volwassenen en de andere kinderen te gaan kamperen. Iedereen wist dat ze alle vier verstandig en betrouwbaar waren. Dus mochten ze hun avontuurtje beleven. Temeer omdat dit niet heel gevaarlijk leek. Hun bestemming was een eilandje dat minder dan driehonderd meter bij het strand van Crozes vandaan lag, niet eens in het midden van het meer, maar van de oever gescheiden door een waterstrook van amper dertig meter breed. Die plek wordt het eilandje van Bois-Obscurs – ‘de Duistere Bossen’ – genoemd, maar deze naam is helemaal niet toepasselijk aangezien het er vrijwel kaal is, met uitzondering van een paar dennen die zich aan de centrale kam vastklampen. Ze waren van plan een kampvuurtje te maken om hun portie van het proviand van de club te roosteren en samen naar de vallende sterren te kijken. Omdat de slaapzakken niet bestand waren tegen de vochtigheid en de koelte van de nacht, hadden ze twee Canadese tenten meegenomen om beschut te slapen. Ze hadden beloofd om de volgende ochtend vroeg terug te zijn, voor tien uur, om de mis niet te missen.

Ik heb een uitvergroting laten maken van een foto die hun vertrek vereeuwigt. Ze zien er gelukkig uit. Justine, die de drie anderen heeft meegesleept, straalt zozeer dat haar schoonheid er onthutsend door wordt. Ze is heel knap, maar lijkt er geen waarde aan te hechten. Ze probeert niet het licht aan te trekken, het licht klampt zich aan háár vast. Haar onweerstaanbare glimlach doet haar marineblauwe ogen samenknijpen en trekt haar gulzige wangen op, waar een paar weerbarstige lokken overheen strijken. De twee jongens lijken verbaasd dat ze zich in zulk charmant gezelschap bevinden. Guillaume is een beetje mollig, heeft kortgeknipt blond haar en een babyface, waarvan zijn onzekerheid is af te lezen, ondanks de houding die hij zich probeert te geven. Je voelt dat hij rond is in alle betekenissen van het woord, tot alles bereid om problemen en conflicten te vermijden. Emmanuel heeft een gullere glimlach, ondanks de ziekelijke verlegenheid die aan hem knaagt. Hij heeft uitpuilende ogen en hangende oogleden, een puntneus, flaporen, te holle wangen en te volle lippen. Zijn zwarte bloempotkapsel maakt het er niet beter op, door zijn te

ovale schedel te benadrukken. Hij is ontzettend lelijk. Op school noemen ze hem Hydargos sinds de uitzending van de eerste afleveringen van *Goldorak*.

De kleine Florie houdt zich iets meer op de achtergrond. Ze lijkt nergens om te kunnen glimlachen. Ze heeft een leuk poppengezicht met ogen die vermoedelijk heel helder zijn, maar achter haar te lange pony schuilgaan. Deze zou, op den duur, de rest van haar gezicht wel kunnen opslokken, waar ze zonder enige twijfel naar streeft.

De zon is achter hun rug aan het dalen, het is strijklucht. Straks verdwijnt hij achter het gehucht Bouscadié, waar je de eerste huizen van ziet, boven in het veld geplant. Je ziet het eilandje dat op hen wacht. Alles ziet er vredig uit, lijkt goed op zijn plaats. Je voelt de zomer op deze foto; de zomer is overal, zelfs in hun blikken.

De volgende ochtend liet de terugkeer van Justine en haar kornuiten op zich wachten. Bij de ouders was er eerst ongeduld en vervolgens teleurstelling. Teleurstelling die omsloeg in woede toen de vier zich nog steeds niet vertoonden, hoewel het steeds later werd, en zelfs het geroep vanaf de oever niet beantwoordden. Niemand dacht dat er iets ergs had kunnen gebeuren. Later gaven ze allemaal toe dat ze alleen kwaad waren.

De vader van Guillaume, die zich het meest opwond, stak als eerste over. Tenslotte was zijn oudste zoon op grond van zijn ervaring bij de padvindsters min of meer aangewezen als verantwoordelijke voor het groepje. Hij kleepte zich uit, zwom, een beetje met gestokte adem vanwege de koelte, en kwam aan de overkant weer uit het water. Hij liep voor de twee netjes aangelegde kano's langs en zigzagde tussen de uitstekende rotsen en de struiken door, om zijn voetzolen niet te verwonden. Hij passeerde het groepje dennen en wipte naar de andere kant van de kleine kam. En aan de andere kant was het de hel.

Eerst zag hij de twee ingestorte tenten. Het waren nog slechts twee hopen linnen en verwarde tentlijnen. Toch had hij er al gauw geen belangstelling meer voor. Verderop had hij net een lichaam zien liggen, met het gezicht tegen de grond. Hij herkende zijn zoon. Hij ging zo dicht mogelijk naar hem toe. Het eerste wat hem opviel voordat zijn benen bezweken, was dat een van Guillaume's sandalen

iets verder lag en dat zijn ene voet bloot was. Daarna keek hij alleen nog naar het blonde haar, dat rood was geworden. De krullen van zijn jongen zaten aan elkaar geplakt vanwege het bloed en er zat een soort gat aan de achterkant van de schedel. Hij ging niet verder. Hij zakte in elkaar, durfde zijn zoon niet eens aan te raken. Het zou meer dan twee uur duren voor iemand hem kon overhalen weer op te staan.

De anderen waren al aangekomen. Ze staken kort na hem over, toen ze niets meer hoorden en hem niet terug zagen komen. Ze liepen langs hem heen naar de rotsachtige oever vanwaar Guillaume kennelijk had willen ontsnappen. Daar vonden ze de andere jongen, Emmanuel. Hij was helemaal naakt. Hij had zelfs geen schoenen meer aan. Zijn geslachtsdelen waren bebloed, geplet. Het bovenste deel van zijn lichaam lag in het water. De rode kringels overal eromheen spraken boekdelen. Ze trokken hem uit het meer. Van zijn hoofd was weinig meer over. Alleen een helft van zijn gezicht was herkenbaar, de rest was leegte. Van de vijf mannen die die ochtend overstaken, waren er maar twee zo helder om zich zorgen te maken over de meisjes. Ze gingen naar hen op zoek. Ze liepen het hele eilandje af. Bij de rotsen zagen ze de schoenen en de kleren van Justine. Toen ze op het idee kwamen om in de tenten te kijken, vonden ze de kleine Florie. Zij leefde nog. Ze ademde nauwelijks en het lukte hun niet om haar wakker te maken. Ze dachten dat het zuurstofgebrek haar hersenen had beschadigd. Ook al ontdekte degene die haar in zijn armen pakte een bloeduitstorting boven op haar voorhoofd. Justine was niet bij haar. Ze was nergens. Ze hoopten toen – zonder er al te zeer in te geloven – dat ze had weten te ontsnappen, dat ze het eilandje zwemmend had verlaten om het woud in te vluchten. Ze riepen haar, ze gingen de bossen in. Ze namen de motorboot van de club om het meer over te steken en de andere oever te inspecteren. Haar volledig ontblote lijk dreef aan de oppervlakte, het was blijven haken aan een boomstronk terwijl de stroom het meevoerde naar de dijk. Haar schedel was ongeschonden, haar gezicht was ongeschonden, maar de zwellingen die het vervormden konden niet liegen: ze was verdronken.

Dat was het moment waarop de dingen zijn veranderd. Dat was de zaak van Basse-Misère: drie doden en een bijna-dode; een vervloekt meer dat van naam moest veranderen; een rampzalig onderzoek dat voortdurend vastliep; een monster dat zich ergens verschool, misschien klaar om opnieuw toe te slaan; en de angst, de angst die sinds die zondagochtend op de stad is neergedaald, om hem langzaam van zijn krachten te beroven. Om mijn wereld duisterder te maken.

2

Wat er in Basse-Misère was gebeurd ging verder dan een tragedie, het was een ramp, een kleine apocalyps. Wij waren er de overlevenden van. Daardoor kregen we de plicht om er het geheugen van te worden, zodat niemand ooit geneigd zou zijn om het te vergeten.

Als ik me goed herinner, waren dat de woorden die de rector van het Saint-Jacques-lyceum op de eerste dag van het nieuwe schooljaar 1980 uitsprak, tegenover alle leerlingen die zich op het hoofdplein hadden verzameld. Vervolgens herhaalde hij ze voor iedere klas die hij die dag bezocht. Vanaf de brugklas tot en met de examenklas waren we met meer dan achthonderd leerlingen, van uiteenlopende leeftijden, die geacht werden een gemeenschap, bijna een familie te vormen. De rector hechtte sterk aan die formule, die ik gedurende mijn hele schooltijd voortdurend hoorde. En die familie had zojuist drie van haar kinderen verloren.

In de daaropvolgende weken werden er op zaterdagochtend uren ingelast om over het drama te praten. Tijdens de eerste sessies werden de mentoren begeleid door psychologen. De leerlingen werden aangemoedigd om zich te uiten zoals ze wilden. Tegelijkertijd is er een ‘permanente luisterpost’ opgezet door de vrijwilligers die zich bezighielden met de catechisatie binnen de school. Iedereen werd gesommeerd om een rouwperiode van onbepaalde duur in acht te

nemen. De zwaarte daarvan was verpletterend. In de pauzes heerste er overal een abnormale braafheid, zelfs in de hoekjes die aan de aandacht van de surveillanten ontsnapten. De spelletjes van de jongsten werden getolereerd, op voorwaarde dat ze ingetogen waren. Wee degene die luid praatte of, erger nog, schaterlachte! Dan werden er bliksemsnel uitbranders gegeven, door de docenten, de surveillanten of de oudere leerlingen: 'Jullie zouden je moeten schamen! Na wat ons net is overkomen...'

Ik was een van die jongsten, een van die brugklassers die pas waren aanbeland in die reusachtige, kille en grijze structuur, die ons deed terugverlangen naar onze zo vertrouwde schooltjes. Ik kreeg herhaaldelijk op mijn kop en als ik niet bang was geweest voor waarschijnlijk onevenredige represailles, zou ik het gewaagd hebben het antwoord te geven dat op mijn lippen brandde: mij was niets overkomen.

Via mijn ouders hoorde ik voor het eerst over Basse-Misère. Ik geloof dat de moordpartij wekenlang hun enige gespreksonderwerp tijdens de maaltijden was. Ik herinner me ook de mediastorm die onze stad teisterde, meer de omvang dan de inhoud ervan. Er waren overal verslaggevers, auto's met het logo van televisiezenders of radiostations die we niet eens konden ontvangen. En bovenal waren er de camera's, opgesteld achter veiligheidshekken, op het trottoir tegenover en soms zelfs voor de school. Aangezien ik altijd tussen de middag naar huis ging om te lunchen, kon ik de beelden bekijken in het journaal van één uur, vervuld van een trots die ik met moeite kon verbergen, ook al schaamde ik me er een beetje voor. In normale omstandigheden interesseerde onze vallei niet veel mensen. Er bestond een buitenwereld die meer aandacht waard leek, waar altijd een heleboel dingen gebeurden. Niettemin werden wij voor een paar weken, zelfs een paar maanden, het middelpunt van het land. Ik droomde ervan om mezelf ooit op het scherm te zien verschijnen. Mijn vrienden en ik slenterden 's ochtends expres langs de muren van de school heen en weer, alsof er niets aan de hand was, voor de camera's, in de hoop dat we gefilmd zouden worden of, zelfs nog beter, dat we geïnterviewd zouden worden. Op de dag van de stille

tocht en de vier minuten dat Valdérieu stilstond, nadat alle klokken van de vallei het sein hadden gegeven, dacht ik dat het voor elkaar was, aangezien wij, leerlingen van het Saint-Jacques-lyceum, ons aan het hoofd van de stoet bevonden. Maar ik werd weer eens teleurgesteld. Op de televisie zag je alleen maar auto's die midden op straat stilstonden, voetgangers die onbeweeglijk waren als standbeelden, de stilte die de stad verpletterde en die nu nog steeds bij velen in het geheugen staat gegrift. Afgezien daarvan legde de grote mars, van veraf gefilmd, niet echt gewicht in de schaal en er werd maar een paar seconden over gesproken.

Ik hoorde niet veel van wat er gezegd kon worden. Ik wist dat het onderzoek alle kanten op ging, dat de rechter die er de leiding over had een figuur was geworden die door heel wat mensen werd verafschuwde. Er doken namen van verdachten op, maar men probeerde de redenen van die verdenkingen voor mij verborgen te houden. Ondanks alles vermoedde ik dat ze een nogal uitgesproken vleselijk karakter hadden. Toen de televisie melding maakte van seksueel geweld bij twee van de slachtoffers, Justine en Emmanuel, werd er geweigerd om mijn vragen om opheldering te beantwoorden: er werd me gezegd dat ik daar de leeftijd niet voor had, dat ik het al gauw wel zou begrijpen. Ik hoorde mijn ouders ernstig, soms zelfs ontsteld of geschokt, commentaar geven op de verwickelingen. Het enige wat ik uiteindelijk heb onthouden is dat er een monster in de buurt rondwaarde; dat het zich aan kinderen vergreep; dat ik moest oppassen; dat er geen sprake van was dat ik op de fiets naar school en weer naar huis ging, zoals ik altijd deed. Er werd op gelet dat ik niet alleen werd gelaten, zelfs niet in ons toch zo geruststellende huis. Want zelfs de volwassenen leken bang voor hem te zijn.

Los van de kern van de zaak herinner ik me meer de sfeer van die paar maanden, maar ook van de daaropvolgende jaren. De stad werd gekweld door ongerustheid. Hij ademde nauwelijks, verschrikt, permanent op zijn hoede, ervan overtuigd dat een volgend drama niet lang op zich zou laten wachten. Er hing een dreigende schaduw boven ons. Die voelde ik overal, bij iedereen, en die leek me te volgen, tot in mijn slaap.

Toch ging de herfst voorbij en nam iets van die sluier met zich mee. Op school werden er minder uren op zaterdagochtend ingeroosterd. De ‘permanente luisterpost’ werd opgeheven, bij gebrek aan luisterende leerlingen. De zaak bleef heel Frankrijk boeien, maar was niet meer van ons. Hij was onstoffelijk, bijna onwerkelijk geworden. De rector kon niets meer doen om het tij te keren. Hij kon alleen constateren dat de rouwperiode die hij had afgekondigd ten einde liep en dat de tijd van de herinnering begon.

Er was meteen al besloten dat er een gedenkteken binnen de muren van de school zou worden aangebracht. De datum van de onthulling was vastgesteld op de dag voor de kerstvakantie, de dag van de jaarlijkse grote mis die voor alle leerlingen verplicht was. In september was er een wedstrijd uitgeschreven voor het werk dat de zware taak zou krijgen om deze herinnering gestalte te geven. Een beeldhouwer uit de streek sleepte de opdracht in de wacht, met een ontwerp van een grote rechthoekige plaat die uit het graniet van onze bergen werd gehouwen en die de dubbele toegangsdeur van de kapel over de hele breedte moest overkappen. Vier silhouetten leunden er met de rug tegenaan, in de linkerhoek. Vóór hen een grijs vlak, een tikje gerimpeld door de aders van het steen. En bovenaan, in de tegenoverliggende hoek, een ijzige zin bij wijze van horizon: TER NAGEDACHTENIS AAN DE SLACHTOFFERS VAN BASSE-MISÈRE.

Voor velen stelde het grijze vlak het meer voor. Voor anderen, en in het bijzonder de volwassenen, belichaamde het een ontregelende, hopeloze leegte, die dus slecht paste bij het katholieke geloof dat het cement van onze ‘familie’ hoorde te zijn. Naar diegenen werd uiteindelijk geluisterd. Aangezien het werk al vergevorderd was, weigerde de beeldhouwer zijn ontwerp te wijzigen. Toen wisten ze hem over te halen om er meer aan toe te voegen.

Er werd haastig een tweede wedstrijd georganiseerd. Ieder lid van de school, zowel volwassenen als leerlingen, werd uitgenodigd om een zin voor te stellen die vervolgens in het graniet zou worden gegraveerd, om de leegte minder leeg te maken. Er werd een bus bij de conciërge neergezet om de voorstellen in te deponeren. De creaties werden zwakjes aangemoedigd. De ontleende zinnen leken gepaster voor een kennisomgeving. Het merendeel van de papieren die wer-

den uitgeplozen citeerde het Nieuwe Testament, want velen dachten dat alleen de Bijbel kon volstaan. Toch waren er ongelovigen die versregels van Hugo, Baudelaire of Saint-Exupéry voorstelden.

Een twintigkoppige jury, bestaande uit docenten en ouders van leerlingen wier vereniging het beeldhouwwerk voor de helft financierde, werd geformeerd rondom de rector en de conrector. Onze leraar Frans maakte er deel van uit. Hij vertelde ons a posteriori dat de beraadslagingen tot laat in de avond hadden geduurd en dat de gemoederen zelfs verhit waren geraakt. De stemming had zich in een zekere opwinding afgespeeld en er waren niet minder dan negen ronden nodig geweest om de winnende zin aan te wijzen. Tot ieders verrassing had een versregel van Edmond Rostand gewonnen, uit *Cyrano*: ‘Uw rouwkleed sleept dode bladeren mee.’

Twee argumenten hadden de meerderheid van de stemmers uiteindelijk overtuigd: het eerste berustte op een lang pleidooi van de leraar filosofie, die veel dingen in die zin scheen te zien, vele mogelijke interpretaties, wat perfect was voor een gedenkteken; het tweede was dat dat voorstel van een leerling kwam, van een brugklasleerling nog wel. En die leerling was ik.

Een paar dagen voor de aankondiging van de beruchte wedstrijd moest ik verplicht – nieuwe veiligheidsregels – met mijn ouders mee naar een etentje bij mensen die ik niet kende. Ik was het enige kind en toen de vrouw des huizes zag dat ik me stierlijk verveelde, stelde ze me voor om in de woonkamer voor de televisie te gaan zitten. Het was me alleen verboden om van zender te veranderen of het volume hoger te zetten. Zo kwam ik niet onder een gefilmde opvoering van *Cyrano de Bergerac* uit. Eerst was ik terughoudend, maar uiteindelijk werd ik gegrepen door een verhaal dat grootser was dan alle verhalen die ik kende. De maandag erop was ik meteen naar de schoolbibliotheek gesnel om er een beduimd exemplaar van het stuk te lenen. Een stuk dat vervolgens mijn avonden vulde.

Toen de wedstrijd werd uitgeschreven, wilde ik, belust op roem en erkenning, nog gefrustreerd omdat ik de lens niet had getrokken van de camera’s die trouwens steeds zeldzamer werden in onze straten, er per se aan meedoen. Om er zeker van te zijn dat ik een goede in-

druk zou maken, heb ik lang in de Bijbel gezocht. Helaas leken mijn eerste pogingen tot mislukken gedoemd. Toen kon ik niet langer de verleiding weerstaan om mijn dierbare *Cyrano* te gaan plunderen. Natuurlijk ging ik in de richting van zijn dood zoeken – ‘Ik vecht, ik vecht, ik vecht...’ – maar toen ik niets passends vond, bladerde ik verder, tot ik stuitte op de tirade van de hertog die zich over de eindeloze rouw van Roxane beklagt. Dit vers sprong me trouwens in het oog omdat het woord ‘rouw’ erin stond. Ik heb niet eens geprobeerd om het te begrijpen.

Die donderdag in december 1980, een paar dagen nadat mijn elfde verjaardag was gevierd, leverde het me een kortstondige en eigenlijk nogal hinderlijke roem op. Ondanks alles bleef ik ervan overtuigd dat mij niets was overkomen in Basse-Misère. Ik had het mis.